

Szerzői jog az elektronika korában

Koltay Tibor

Minden művet jogvédelem illet meg, függetlenül attól, hogy milyen adathordozón jelenik meg. A szerzői jogvédelem kérdése az elektronikus publikáció mellett az ún. elektronikus másolás esetében is felmerülhet. Az elektronikus másolás lehetséges formái: scannerrel (elektronikus letapogatóval) történő beolvasás a CD-n vagy számítógépen való tároláshoz, a dokumentum megjelenítése képernyőn, vagy nyomtatott formában elektronikus hirdetőtáblán stb.

A szerzőknek az az érdekük, hogy tekintélyes folyóiratokban publikáljanak, de az elektronikus folyóiratok esetében kérdéses, hogy meg tudják-e őrizni integritásukat, hiszen e cikkek letölthetők, szerkeszthetők stb. Ugyanakkor nem tagadható, hogy a szerzőknek elemi érdekük fűződik ahhoz is, hogy gyorsan hozzájussanak a további kutatásaikhoz szükséges új információkhoz.

A kiadóknak sok nehézséget okoz az elektronikus információ. A szerzői jog által védett nyomtatott anyagok esetében különféle módokon szabályozták az újrafelhasználás pl. a fénymásolás kérdését. Az elektronikus hordozókra vonatkozóan viszont nincsenek ilyen szabályozó elvek. Az adatbázisok előállítói gondosan ügyelnek arra, nehogy megsértsék a szerzői jogot, ezért a kiadóktól beszerzik a szükséges engedélyeket. Az elektronikus újrafelhasználást eddig csak kevesen kérték a kiadóktól, ezért e kéréseket esetileg bírálják el. Az engedélyek megadásakor a kiadók igen óvatosak: igyekeznek beszerezni az anyagok várható felhasználásáról a lehető legtöbb információt, és sok megkötést tesznek. A vendor (adatbázis-forgalmazók) legfőbb célja az,

hogy az erős versenyhelyzet ellenére eladják az általuk kínált információt, méghozzá a felhasználó legnagyobb megalégedésére. A vendork nem figyelnek a kisebb jogsértésekre és feltételezik, hogy a felhasználók a velük kötött szerződéshez tartják magukat. Ezek a szerződések részletesen foglalkoznak azzal, hogy mit tehet a felhasználó és mit nem. A szabályzott kérdések köre azonban adatbázis-forgalmazónként más és más.

A felhasználók gyorsan, könnyen és olcsón akarnak hozzájutni az információhoz. Sok felhasználó azonban úgy érzi, hogy túl magas árat fizet az információ elektronikus formájáért és nagyobb szabadságot szeretne ezen a téren. Ráadásul sok felhasználó úgy gondolja, hogy az információ szabad áramlását akadályozza az, hogy a kiadók és a vendork különböző díjtételeket használnak és elvárják, hogy a felhasználó aláírja a hosszú és nehézkes jogi nyelven írt megállapodásokat.

A kiadók egymással ellentétes dolgokat tesznek lehetővé a felhasználó számára: az egyik nem tiltja a találatok letöltését és terjesztését a felhasználó munkahelyén, viszont nem engedi a megvásárolt termék továbbadását (újraeladását) egy harmadik félnek; a másik kiadó viszont három napon túl már tiltja az elektronikus tárolást.

Ma még nem tisztázott, ki ellenőrzi az információt, ha az elektronikus formában jelenik meg. Várható, hogy egyre több szerző, felhasználó, kiadó fog részt venni az elektronikus publikációs folyamatban. A kiadók írott irányelvei viszont egyelőre nem tartanak lépést az új technológiákkal, így egyre nagyobb a kísértés a szerzői jog megsértésére.

Mindezt figyelembe véve a következő trendek vannak kialakulóban: Az elektronikus felhasználás árai sűrűn fognak változni. A kiadók jobban megismerik a lehetőségeiket, és növekedni fog az elektronikus formára irányuló kérések száma. A technológiai fejlődéssel szemben egyre nehezebbé válik az ellenőrzés. Nőni fog a jogsértések és a perek száma.¹

A nemzetközi szerzői jogot a fejlődő országokban és Kelet-Európában vizsgálva megállapítható, hogy ezekben az országokban nyomatékosan fel kell hívni a figyelmet a szerzői jog betartására. A termékeket a helyi árviszonyoknak, a gazdaság állapotának megfelelő áron kell kínálni és egyedi szerződéseket kell kötni a kiadók-

nak az egyes szervezetekkel, figyelembe véve az egyedi igényeket és a helyi kulturális tradíciókat.²

Az elektronika korában sok az eltérő nézet a szerzői jogról. Az 1970-es években a kiadók arról panaszkodtak, hogy a fénymásolás tönkreteszi őket. Mégsem vonultak ki a piacról, hanem áraik emelésével igyekeztek kompenzálni a veszteséget. A 80-as években egyre kevesebb példányban adhatták el termékeiket, melyek árai ezért egyre emelkedtek, ami ismét a másolások növekedéséhez vezetett. Ezzel egyidejűleg megjelent a már említett elektronikus másolás.

A kiadók nem is tudják, mit kérjenek az elektronikus termékekért. Egyfelől szívesen nyújtják anyagaikat az iparvállalatok és az egyetemek számára, belső felhasználásra. Másfelől viszont nehéz helyzetben vannak azokkal szemben, akik az elektronikus anyagokat tovább kívánják forgalmazni, mert így az árakat nem tudják ellenőrizni.

A kiadók szemben állnak azokkal a véleményekkel, amelyek szerint igen könnyű az elektronikus formában tárolt anyagok manipulálása és ez nehezen felfedezhető, ezért a jognak azt nem kell tiltania, ami nem követhető. Az információ kezelése, keresése és tovább felhasználása hasznos, hiszen a technológiai fejlődéshez járul hozzá. Ezzel az érveléssel azt állítják szembe, hogy a lopás akkor is lopás, ha könnyen követhető el. Hasonlóképpen ellenzik azt, hogy a fénymásolásra adott jog automatikusan kiterjedjen az elektronikus másolásra.³

Éppen az előbbieken vitatott véleményekhez hasonló az, amelyik szerint a technológiai fejlődés megkérdőjelezi az eddigi szerzői jogi szabályozást, azt állítva, hogy a technológia mozgatja a jogot, nem pedig fordítva. Ez kiegészül azzal, hogy különbséget kell tennünk a jöhi-

szemű felhasználás és az újraeladás között. Az előbbi példája lehet az az oktató, aki egy szoftvert abból a célból sokszorosít, hogy az osztály megtanulja annak használatát. Ezzel egy újabb kategória is belép a szerzői jog problémakörébe: a szoftvereket előállító cégek szerepe.

Ezek elsősorban nem perekkel védekezhetnek a lopás ellen (hiszen a pereket megnyerni nehéz és hosszadalmas, ráadásul az ügyfelet pe-relni rossz reklám is), hanem az új verziók kifejlesztésével és a termékekről adott több információval. Az adatbázis-forgalmazók esetében is hasonló a helyzet, ők az információ frissességével védhetik magukat és lehetnek versenyképesek a tolvajokkal szemben.⁴

Irodalom

1. POLANSZKY, B.F. – HEARTY, J.A.: Copyright issues in electronic publishing. Online Information 90, 14th International Online Information Meeting, Proceedings, London 11-13 December 1990. Ed.by David Raitt, Oxford etc. : Learned Information, 1990., p.449-456.
2. PAGELL, R.A.: International copyright: users and abusers. Online Information 90, 14th International Online Information Meeting, Proceedings, London 11-13 December 1990. Ed.by David Raitt, Oxford etc. : Learned Information, 1990., p.439-448.
3. HUNTER, K. – TER MEER, L.: Electronic copyright to journal full text. Tension and irony. Online Information 90, 14th International Online Information Meeting, Proceedings, London 11-13 December 1990. Ed.by David Raitt, Oxford etc. : Learned Information, 1990., p.461-467.
4. ROSENBERG, V.: Copyright and new technology. Online Information 90, 14th International Online Information Meeting, Proceedings, London 11-13 December 1990. Ed.by David Raitt, Oxford etc. : Learned Information, 1990., p.4